

Данилюк-Терещук, Тетяна і Панасюк, Олександра. «Специфіка заголовків у публіцистиці Джеймса Мейса». *Лінгвостилістичні студії*, вип. 18, 2023, с. 15–27.
Danyliuk-Tereshchuk, Tetiana and Panasiuk, Oleksandra. "James Mace's Journalistic Works: Specific Features of Headlines". *Linguostylistic Studies*, iss. 18, 2023, pp. 15–27.

УДК 82.0-92:821.111(73)(092)Мейс

<https://doi.org/10.29038/2413-0923-2023-18-15-27>

СПЕЦИФІКА ЗАГОЛОВКІВ У ПУБЛІЦИСТИЦІ ДЖЕЙМСА МЕЙСА

Тетяна Данилюк-Терещук

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

Олександра Панасюк

Волинський обласний ліцей з посиленою військово-фізичною підготовкою
імені Героїв Небесної Сотні,
Луцьк, Україна

У статті йдеться про ідейно-сміслові домінанти заголовків у газетній публіцистиці Джеймса Мейса, інтерес до якої викликаний не лише високою фаховістю і безсумнівним впливом на свідомість читача, а й тим, що ці тексти мають додаткову смислову вагу, обумовлену психологією не-українця з походження. Аналітичне представлення суспільних проблем дозволяє зрозуміти як світова спільнота сприймала Україну кінця ХХ–початку ХХІ ст. З'ясовано, що структурно назви формують дві групи: простий заголовок (слово, словосполучення, речення з закінченою думкою) і ускладнений заголовок, який поєднує кілька самостійних логічно завершених частин. Досліджено комунікативну природу заголовків, а саме основні функції (номінативну, інформативну, оцінно-експресивну, мнемонічну, апеляційну, графічно-видільну) в системі «адресант – адресат». Схарактеризовано опорні елементи заголовків, які забезпечують висвітлення змісту статті чи, навпаки, інтригують читача й тим самим заохочують звернутися до матеріалу загалом. Простежено актуалізацію мнемонічної функції заголовку.

Ключові слова: періодика, комунікація, функція, читач, адресант, адресат, культура.

JAMES MACE'S JOURNALISTIC WORKS: SPECIFIC FEATURES OF HEADLINES

Tetiana Danyliuk-Tereshchuk

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Oleksandra Panasiuk

Volyn Regional Lyceum with Enhanced Military and Physical Training
named after the Heaven's Hundred Heroes, Lutsk, Ukraine

This article considers the ideological and semantic dominants in the headlines of James Mace's publicist works. Interest in the writer's works is caused by several factors: a high degree of professionalism, an incontrovertible influence on the reader's consciousness, and an

additional semantic value of content owing to the psychology of a writer, non-Ukrainian by origin. Analytical presentation of social problems provides clues to understanding how the world community perceived Ukraine in the late 20th and early 21st centuries. The study has revealed that structurally the titles fall into two groups: a simple title (a word, a phrase, a sentence with a complete thought) and a complex title that combines several independent but logically completed parts. The communicative essence of headings has been studied from the standpoint of the functions of the "addresser-addressee" system (nominative, informative, evaluative-expressive, mnemonic, appellative, and graphically-accentuated). The focus of the study is on the supporting elements of the headings, which provide insights into the content of the article or, on the contrary, intrigue the reader and thereby encourage them to read the published material in full.

Key words: periodical, communication, function, reader, addresser, addressee, culture.

Вступ. Сучасна українська періодика становить особливий інтерес для осмислення функціонування публіцистичного тексту. З середини 1990-х рр. знаковою для національного медійного простору стала газета «День» з її англomовною версією *The Day*. Видання актуалізувало важливі суспільні, історичні, культурологічні, релігійні питання, а відтак світ дізнавався про Україну з першоджерел. З-поміж матеріалів часопису вирізняються публікації американського ученого, дослідника Голодомору 1932–1933 рр. в Україні – Джеймса Мейса (1952–2004). Інтерес до публіцистики викликаний не лише її фаховістю та різноманіттям тем, а найперше тим, що ці тексти мають дещо інакший ракурс як сприйняття, так і представлення українського світу дослідником-не-українцем з походження. Власне й сам Дж. Мейс визначав своє завдання, як можливість Україні інтегруватися до світового культурного дискурсу. Дайджест *The Day* він вважав «власною дитиною», а тому з особливою ретельністю обирав теми, почасти найгостріші й найболючіші для самих українців: Голодомор в 1932–1933 рр. та його наслідки, економіка, культура, свобода слова й особистості, українська мова, інтеграція в світовий дискурс та ін.

На початку 1990-х рр. Джеймс Мейс приїхав в Україну, а від 1993 р. залишився тут назавжди. Викладав у Києво-Могилянській академії, брав участь у розробці Закону про Голодомор, за його ініціативи 2003 р. постала традиція пам'яті за безневинно замордованими й убитими голодом: «Я ж хочу запропонувати лише акт національної пам'яті, доступний кожному: в національний день пам'яті жертв 1933-го (четверту суботу листопада), визначити час, коли кожен член цієї нації, де майже кожна родина втратила когось із близьких, запалить у своєму вікні свічку в пам'ять про померлих» (*День і вічність* 246). Без сумніву, ця думка – промовистий приклад того, як слово реалізується в часі й свідомості соціуму. Нині українці вважають для себе моральним обов'язком у четверту суботу листопада запалити в своїй оселі свічку пам'яті за загиблими від Голодомору 1932–1933 рр.

Водночас для Дж. Мейса актуальними стали питання, пов'язані з проблемами міжкультурного спілкування. З такого погляду його газетна

публіцистика викликає особливий інтерес, оскільки «корінний американець» не лише бездоганно опанував українську мову, але й мав глибокі знання української історії, культури, суспільного життя. Як фаховий історик, він послуговувався документальним фактажем, який потребує особливого мовного представлення подій і речей, передбачає знання реалій, тобто того, що дослідники визначають як фонові знання (Невинна 104). Такий підхід становить значний інтерес при дослідженні складної взаємодії мови та культури.

Актуальність думок «лицаря із чужини» (за Є. Сверстюком), що став «людиною з українською кров'ю» (за М. Слабошпицьким), засвідчують видання його публіцистики українською «День і вічність Джеймса Мейса» й англійською «Day and Eternity of James Mace» мовами, підготовлені редакцією «Дня» в пам'ять «про чесного інтелектуала, мужнього чоловіка й пристрасного журналіста, яких, на жаль, не так багато» (Жаловага (Івшина) 6).

Мета дослідження – з'ясувати специфіку заголовків газетної публіцистики Дж. Мейса, визначити їхній функційний потенціал і налаштованість автора на взаємодію з читачем.

Матеріал і методи дослідження. Фактичним матеріалом статті слугують заголовки, дібрані з публіцистики Дж. Мейса, опублікованої на сторінках газети «День».

У дослідженні використано описовий метод для систематизації матеріалу й встановлення зв'язку між заголовком і текстом; метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу для установавання авторської стратегії впливу на читача, елементи дискурсивного аналізу для розуміння тексту в контексті лінгвістичного і соціокультурного вимірів.

Результати дослідження та дискусія. Розвиток лінгвістики кінця ХХ – початку ХХІ ст. характеризується підвищенням інтересом до питань взаємодії мови та культури. Як фактор формування культурних кодів, мова стає засобом накопичення та збереження суспільно-значущої інформації. Особливу увагу дослідники звертають на назву публіцистичних текстів сучасної періодики. На думку О. Рябіної, вони увиразнюють «соціокультурний досвід, що забезпечує розуміння журналістських текстів» (3). Мова преси оперативно реагує на суспільні події та явища. Її розуміння полягає у формуванні змісту відповідно не тільки до авторського задуму, а й до інформаційної обізнаності читача.

Коментуючи свою журналістську практику, Дж. Мейс наголошував: «Є в газеті щось таке, що проникає в кров. Можливо, справа тут у майже містичному зв'язку з читачем, якого ти ніколи не бачив, але знаєш, що він існує... Світ мас-медіа неймовірно далекий від світу наукових журналів, до якого я звик. В обох є свої переваги і недоліки, але людина, яка хоче щось змінити, повинна звертатися до видання, що має масову аудиторію... Я не прошу нікого погоджуватися зі мною, але закликаю всіх подумати про аргументи, які я наводжу. Можливо, разом ми зможемо зробити цю країну

трохи кращою, трохи більш цивілізованою і більш гуманною» (««День» англійською: сучасне, минуле, майбутнє»).

Як колумніст, він добре усвідомлював, що читач, зазвичай, спочатку переглядає заголовки статей чи повідомлень і лише потім звертається до тексту, тому назви його матеріалів доречно розглянути як один із важливих елементів організації публіцистичного тексту.

Дослідники пропонують два підходи до вивчення заголовків. Перший – визначає назву, як самостійну мовну структуру, що знаходиться поза текстом, випереджає його і стоїть над ним. У межах другого заголовок – повноправний компонент тексту, що входить до нього й пов'язаний з іншими компонентами цілісного тексту.

Термін «заголовок» не має однозначного трактування. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» подає таке визначення: «1) Назва твору або його частини, що друкується, або пишеться над текстом; титул; 2) Початкова описова та (або) ідентифікуюча частина повідомлення, таблиці, бази даних» (*Великий* 312).

В. Галич розглядає заголовок, як «невід'ємну частину публіцистичного твору, що увиразнює його специфічну природу, і є вихідним моментом його тематичної, композиційної та сюжетної цілісності» (450). В. Різун вважає, що всі елементи заголовкового комплексу в публіцистичному тексті є «опорними точками, що показують найбільш важливу текстову інформацію й служать опорою для читача в розумінні змісту» (193). На думку К. Сізової, «назва націлює реципієнта не тільки на те, про що він буде читати, але і як він повинен сприймати прочитане, тобто на співтворчість» (285). Заголовок актуалізує найважливішу ідейно-сміслову інформацію тексту та слугує дієвим засобом впливу на її сприйняття читачем. Як слушно зауважував І. Михайлин, заголовок виконує низку функцій: номінативну, інформативну, оцінно-експресивну, мнемонічну, апеляційну, рекламну, графічно-видільну, а тому «має бути виразним, стислим, змістовним, цікавим, легко відтворюватися в пам'яті читачів» (225–229).

Враховуючи функції заголовків, дослідники пропонують їхню класифікацію. В. Здоровега акцентував на змістовому наповненні заголовків й виділив такі типи: інформаційний, спонукально-наказовий, проблемний, констатуючо-описовий, рекламно-інтригуючий (Здоровега 108-109). М. Тимошик систематизує заголовки за ознаками: зміст (тематичні прості й складні); форма зображення (нумераційні, літерні, німі); місце розташування (заголовок на шмуцтитулі, заголовок шапкою, заголовок у розріз із текстом, заголовок у підбір із текстом, заголовок віконцем, заголовок боковиком) (Тимошик 252-256).

Різні підходи до класифікації заголовків переконують, що назва сприяє цілісності тексту, здійснює перехід від повідомлення теми до основної ідеї, спонукає читача до роздумів і використання власних знань для розуміння змісту тексту; натякає на перебіг подій і стимулює їх

передбачення; налаштовує реципієнта на діалог із автором та його текстом. Отже, з заголовком прямо корелюють всі рівні тексту.

Функція, що переважає в кожному конкретному заголовку газетних публікацій Дж. Мейса, дає простір для їхньої інтерпретації. Наприклад, номінативну виконують такі заголовки, як: «Dealing with 1933» (*Day and eternity* 218) («Пам'ять про 1933-й» (*День і вічність* 155)), «Remembering Babyn Yar» (*Day and eternity* 141) («Пам'ять про Бабин Яр» (*День і вічність* 147)), «Russia or Europe» (*Day and eternity* 208) («Росія або Європа?» (*День і вічність* 225)), «Petro Jacyk, Ukrainian Maecenas» (*Day and eternity* 192) («Український меценат Петро Яцик» (*День і вічність* 206)) та ін. Помітно, що журналіст прагне максимально увиразнити суть свого текстового матеріалу, тому чимало заголовків мають опорні елементи, які забезпечують висвітлення головного змісту статті й виконують інформативну функцію, як-от: «Against the Current, Oron Reform and the Virtual Economy» (*Day and eternity* 46) («Проти течії, або Про реформи й віртуальну економіку» (*День і вічність* 48)), «I was Chosen by Your Dead» (*Day and eternity* 57) («Ваші мертві вибрали мене. Спадщина Голодомору: Україна як постгеноцидне явище» (*День і вічність* 61)), «The Tale of Two Journalist: Walter Durant, Gareth Jones, and the Pulitzer Prize» (*Day and eternity* 73) («Повість про двох журналістів: Волтер Дюранті, Гарет Джонс і Пулітцерівська премія» (*День і вічність* 77)), «Enchanted Circles of the Idol, or Totalitarianism and Genocide in Ukrainian History» (*Day and eternity* 110) («Зачаровані кола ідола, або тоталітаризм і геноцид в історії України» (*День і вічність* 117)), «Fifty Years after Stalin» (*Day and eternity* 233) («П'ятдесят років після Сталіна» (*День і вічність* 257)), «Intellectual European Ukrainian Genocide» (*Day and eternity* 259) («Інтелектуальна Європа про український геноцид» (*День і вічність* 284)).

Дж. Мейс прагне заінтригувати свого читача, даючи несподівані назви своїм публікаціям: «Shoot the Dog» (*Day and eternity* 216) («Пристрелити собаку» (*День і вічність* 238)), «Clio and Nemesis» (*Day and eternity* 137) («Кліо та Немезіда» (*День і вічність* 142)), «Who Was St. Augustine?» (*Day and eternity* 171) («Хто такий святий Августин?» (*День і вічність* 183)), «An Angel Has Landed!» (*Day and eternity* 183) («Янгол прилетів» (*День і вічність* 195)), «Code of Cordelia» (*Day and eternity* 203) («Кодекс Корделії» (*День і вічність* 219)), «One Woman, Five Lives» (*Day and eternity* 243) («Одна жінка, п'ять життів» (*День і вічність* 267)). З-поміж назв, які пропонує читачеві Дж. Мейс, є й ті, що мають мнемонічну функцію: «Valuev Syndrome» (*Day and eternity* 204) («Синдром Валуєва» (*День і вічність* 220)), «A Candle in the Window» (*Day and eternity* 222) («Свічка у вікні» (*День і вічність* 246)) та ін.

У назвах статей Дж. Мейс апелює до відомих художніх текстів. Наприклад, заголовки «Love Oklahoma!» (*Day and eternity* 64) («Любити Оклахому!» (*День і вічність* 67)) переадресовує читача до тексту «Любіть Оклахому!» О. Ірванця. Власне й сам журналіст вже на початку статті, яка

присвячена проблемі взаємозв'язку української історії та літератури, називає згадуваного поета «найдотепнішим серед сучасників», а його пародію на відомий в українській літературі вірш «Любіть Україну!» В. Сосюри, вважає бажанням українського суспільства позбутися непотрібного пафосу. Як вдумливий читач і автор, Дж. Мейс зауважує, що «literature, if worth reading, is written for the living» (*Day and eternity* 65).

Заголовок «One Woman, Five Lives» (*Day and eternity* 243) («Одна жінка, п'ять життів» (*День і вічність* 267)) Дж. Мейса майже дослівно повторює назву книжки «One Woman, Five Lives, Five Countries» (1998) Євгенії Сакевич-Даллас. Авторка, свідок голоду в Україні 1932 – 1933 рр., ділиться своїми спогадами про жахіття, які пережила в дитинстві, воєнні лихоліття та перебування в німецьких трудових таборах, переїзди до Італії та США. Вона переконана, що причиною таких життєвих випробувань стала політика нищення українського народу, яку впроваджував комуністичний режим СРСР. Українців зі схожими долями Є. Сакевич-Даллас зустрічала в різних країнах, тому її спогади – це спроба розказати світові про трагедію українських дітей і жінок у ХХ ст.

Мемуари Є. Сакевич-Даллас – цінне джерело, бо вони, на думку Дж. Мейса, стають своєрідною терапією як для спогадувачки, так і для всього її покоління, покаліченого тими самими подіями і в широкому розумінні для українців загалом («more importantly, in reading her book one gets the feeling that writing it was a healing process for her as a traumatized individual, her generation crippled by the same events, and by extension her nation» (*Day and eternity* 244-245)). Отже, назва статті «One Woman, Five Lives» Дж. Мейса є заголовком-цитатою, оскільки переадресовує читача до прецедентного тексту Є. Сакевич-Даллас.

Серед заголовків статей Дж. Мейса чимало таких, що актуалізують історичні факти й події. Наприклад, назва «Remembering 1933» (*Day and eternity* 147) («Пам'ять про 1933-й» (*День і вічність* 155)) містить цифрове датування, що в історичному вимірі пов'язане з найбільшим українським лихоліттям ХХ ст. – голодомором 1932–1933 рр. Для Дж. Мейса цей період національної історії особливо болюча тема. Вперше його висновок про те, що голод 1932–1933 рр. в Україні – це свідомий акт геноциду українців, прозвучав 1982 р. на Міжнародній конференції з голокосту й геноциду у Тель-Авіві. Згодом у фундаментальних дослідженнях «Famine in the Soviet Ukraine 1932–1933: A Memorial Exhibition» (1986), «US Commission on the Ukraine Famine, Report to Congress» (1986) і публіцистичних статтях історик доводив, що для сталінського режиму ворогом був і український селянин, і український інтелігент (*День і вічність*, 442-446). Закликаючи згадати безневинно убитих, автор наводить статистику виборів 1999 року: 37% українських громадян віддали свої голоси за комуністичну партію, яка 1933 року ухвалила на державному рівні «terror against Ukrainian peasants and intelligentsia» (*Day and eternity* 147). Дж. Мейс завершує свій матеріал питанням до читача: «Is over a third of an entire country suffering

historical amnesia?» (*Day and eternity* 148). Отож, діагностування «історичної амнезії» української спільноти посилює оцінно-експресивну й апеляційну функції заголовку, але водночас спонукає до формування історичної пам'яті й усвідомлення травматичного досвіду.

Історичний факт стає основою для назви «Valuev Syndrome» (*Day and eternity* 204) («Синдром Валуєва» (*День і вічність* 220)). В заголовок Дж. Мейс виніс прізвище міністра внутрішніх справ російської імперії П. Валуєва, який 1863 року видав циркуляр про заборону української мови. Це розпорядження отримало назву *валуєвський циркуляр* і стало виявом шовіністичної політики російського самодержавства, спрямованої на посилення національного, духовного і політичного гноблення українського народу. На думку автора статті, «синдром Валуєва» зберігся наприкінці ХХ ст., бо представники російського політикуму активно просували й підтримували проросійського кандидата (йдеться про вибори президента 1999 року, на яких переміг Л. Кучма). Дж. Мейс нагадує і попереджає, що Україні варто пам'ятати «три сторіччя кривавої “дружби” з росією» і рухатися в напрямку західного світу, бо «інший напрямок означає смерть» (*День і вічність* 221).

Як представник іншої культури, Дж. Мейс часто проводить аналогії між американськими й українськими суспільними подіями. Відтак чимало його публіцистичних текстів побудовано за принципом порівняння. Цікавими в такому ракурсі видаються заголовки «Drohobychgate» (*Day and eternity* 139) («“Вотергейт” у Дрогобичі» (*День і вічність* 144)) та «1948 or 1876?» (*Day and eternity* 142) («1948 чи 1876?» (*День і вічність* 148)). На нашу думку, автор вдається до свідомої стратегії переадресації читача до історичних подій чи ситуацій. Назва «Drohobychgate» («“Вотергейт” у Дрогобичі») вимагає певного суспільно-історичного коментаря, який Дж. Мейс подає у перших рядках статті: «The recent break-in and vandalism of the Drohobych election headquarters of Yevhen Marchuk is eerily reminiscent of something that happened in Washington, DC during the 1972 presidential campaign. The National Democratic Headquarters in the posh Watergate Hotel were broken into and a couple of rookie reporters were sent to investigate. Woodward and Bernstein kept on the trail until official investigations unearthed a whole series of official improprieties, as a result of which twenty-five years ago President Richard Nixon was forced to resign in disgrace» (*Day and eternity* 139). Отож пояснення не лише розгортає факт з американської історії («Watergate scandal»), але й висвітлює специфіку суспільних відносин і силу юридичної системи демократичної країни, яка спроможна відсторонити від посади навіть президента, якщо той причетний до злочину. Проблема України, на думку Дж. Мейса, в тому, що тут не дотримуються законів. У Дрогобичі стався злочин («проникнення зі зломом і акт вандалізму»), але місцевий начальник МВС відмовився розпочинати розслідування. Такі дії посадовця викликають в американця «feeling of fear and loathing» (*Day and eternity* 144-145). Дж. Мейс

переконалий, що подібне ставлення до закону веде до корупції та економічної злочинності. Отже, заголовок «Drohobychgate» виконує інформативну та оцінно-експресивну функції, що проявляються в спонуканні читача звернутися до тексту статті й дати оцінку подіям і проблемам в Україні.

У статті «1948 or 1876?» Дж. Мейс вдається до цифрового представлення заголовку, яке без сумніву інтригує читача й змушує звернутися до тексту статті. Спостерігаючи за виборчим процесом (йдеться про вибори 1999 року) в Україні, Дж. Мейс застерігає виборців від необдуманого голосування через цікаву форму переконування історичними фактами, що й актуалізують заголовок: 1948 рік – президентські вибори в США на яких переміг Г. Трумен, і 1876 рік – програш на виборах Семюеля Дж. Тілдена через фальсифікацію. Отже, заголовок «1948 чи 1876?» не лише інтригує, а й стає своєрідною назвою-натяком, яка спонукає читача до власних висновків.

Прецедентними текстами для заголовків Дж. Мейса є назви пісень. Заголовок статті «Shoot the Dog» (*Day and eternity* 216) («Пристрелити собаку» (*День і вічність* 238)) має особливе авторське потрактування. Дж. Мейс називає прототекст – кліп Джорджа Майкла «I'm gonna shoot the dog». Основна думка статті, присвячена проблемі небажання українців розмовляти українською і тотальній русифікації населення, сформульована автором не без гіркої іронії: «By then stepdaughters had dropped by with their puppy purchased a few months ago. The canine was trained to respond to seven basis commands, only in Russian, of course. Then i turned on the television to hear how Russian speakers were under such threat without Russian being proclaimed a state language alongside Ukrainian – in a land where you have to talk even to the dog in Russian» (*Day and eternity* 217). Отже, заголовок «Shoot the Dog» набуває нових семантичних відтінків.

У публіцистиці Дж. Мейса є заголовки, утворені на основі прецедентних імен. Наприклад, у назві «The Ghost of Chaynov» (*Day and eternity* 221) («Привид Чаянова» (*День і вічність* 245)) згадано Олександра Чаянова (1888–1937) – російського економіста-аграрника, автора поняття «моральна економіка», звинуваченого 1930 року в організації куркульських повстань («Справа куркульсько-есерівської групи Кондратьєва-Чаянова») й розстріляного 1937 року. Покликаючись на праці теоретика сільського господарства початку ХХ ст., Дж. Мейс міркує про економічне життя українського села 2000-х рр.

У заголовок «The Tale of Two Journalist: Walter Duranty, Gareth Jones, and the Pulitzer Prize» (*Day and eternity* 73) («Повість про двох журналістів: Волтер Дюранті, Гарет Джонс і Пулітцерівська премія» (*День і вічність* 77)) винесено імена американських журналістів Волтера Дюранті (1884–1957) і Гарета Джонса (1905–1935). Обидва у 30-х рр. ХХ ст. писали про Україну. Перший за свої репортажі, які відображали офіційні погляди радянського уряду, отримав Пулітцерівську премію. Другий насмілився сказати правду

про голодомор 1933 року в Україні, і за свою сміливість заплатив професійною репутацією й канув у забуття. Імена цих журналістів у статті Дж. Мейса набувають певної символічності: «And here begins a tale of journalist being crushed for his honesty and another rewarded for his mendacity. It is a tale that touches directly both on the ethics of journalist and the history of Ukraine» (*Day and eternity* 73).

У заголовку «Gongadzegate» (*Day and eternity* 174) («Гонгадзегейт» (*День і вічність* 185)) автор апелює до прізвища українського журналіста Георгія Гонгадзе. Водночас у статті є згадка про відомий політичний скандал «Watergate scandal» (1972–1974), розслідування якого довело причетність президента США до незаконних дій, після чого Річард Ніксон з ганьбою пішов у відставку (про цю подію Дж. Мейс детально згадує у статті «Drohobychgate» («Вотергейт» у Дрогобичі)). Справа про чесне розслідування убивства Георгія Гонгадзе й причетність до цього президента Л. Кучми та інших посадовців, на думку автора статті, стане для українського правосуддя перевіркою на чесність і справедливість, бо «regardless of where the truth might finally be found to lie, it has to be found in a transparent and thorough investigation to be judged according to firm legal mechanisms» (*Day and eternity* 174). Отже, «Gongadzegate» – заголовок-натяк з проекцією на суспільно-політичний контекст і конкретних осіб.

Культурний контекст актуалізовано в заголовку «Clio and Nemesis» (*Day and eternity* 137) («Клію та Немезіда» (*День і вічність* 142)): в грецькій міфології Клію – одна з дев'яти муз, покровителька історії, а Немезіда – богиня відплати, що карає за порушення встановленого порядку речей. Стаття Дж. Мейса актуалізує проблему ставлення суспільства до ролі Української повстанської армії, яка в часі Другої світової війни воювала з двома окупаційними арміями – фашистською і радянською. Несприйняття УПА як історичного факту провокує втрату національної пам'яті й повертає українське суспільство до радянських цінностей: «In this care, Clio as the embodiment of history reminds one of yet another figure of Greek mythology, the divine avenger Nemesis. The inability to decide what to think about the past, what to identify with in that past, is truly, to borrow from Karl Marx, the dead hand of all the past generations that hangs like a curse on the brain of the living» (*Day and eternity* 138).

У заголовок статті «Code of Cordelia» (*Day and eternity* 203) («Кодекс Корделії» (*День і вічність* 219)) винесено ім'я героїні трагедії «Король Лір» В. Шекспіра – Корделії. Це один із найдовершеніших позитивних жіночих персонажів світової літератури, який втілює ідеальні людські якості (гідність, щирість, високу мораль, чесність). У тексті статті автор розкриває суть назви заголовку й актуалізує прототекст: «I thank those who greeted me, but still i think back to Shakespeare's King Lear and his three daughters. When the old fool was dividing up his kingdom, the two evil ones gave such flowery soliloquies that he divided his kingdom between them, while the third,

Cordelia, refused to do so and got nothing. But when his favored progeny betrayed him, it was Cordelia who came to his aid» (*Day and eternity* 203).

Сама ж стаття «Code of Cordelia» Дж. Мейса присвячена проблемі громадянської чесності кожного, хто говорить про свою любов і відданість Україні. Журналіст відвертий з читачами, бо наголошує, що ніколи не лицемірив у своїх словах про здобутки й проблеми українського суспільства: «I am trying to understand Ukraine the way it is and training students (through this news paper perhaps even the public at large) to develop the tools to understand this historically unprecedented situation and at least try to figure out how to make things better» (*Day and eternity* 204). Отже, заголовок «Code of Cordelia» Дж. Мейса є прикладом алюзивного заголовку.

До заголовків із прецедентними висловлюваннями належить назва «Morituri te salutant: Remembering Mykola Khvyliovyi» (*Day and eternity* 95) («“Ті, що йдуть на смерть, вітають тебе!": У пам'ять про Миколу Хвильового» (*День і вічність* 101)). Тут використано цитату з ритуального вітання римських гладіаторів: «Ave, Caesar, morituri te salutant» (з лат.: «Здрастуй, Цезарю (Імператоре), приречені на смерть вітають тебе!)). Сентенція стала відомою завдяки фактологічній праці Гая Транквілла «Життя дванадцяти цезарів». Цим привітанням гладіатори демонстрували свою відданість (померти за цезаря і для публіки) і готовність до боротьби. Друга частина назви увиразнює зміст статті, яка присвячена пам'яті М. Хвильового. Винесену в заголовок цитату, автор коментує й у тексті статті.

З-поміж заголовків публіцистичних текстів Дж. Мейса є й такі, що викликають в ерудованого читача різні референції, спонукаючи при першому читанні назви до висновків про інтертекстуальні запозичення, проте аналіз мовного матеріалу переконує в помилковості першосприйняття. Слушним коментарем у цьому випадку є думка Л. Скориної про розрізнення інтертекстуальності і фіктивної або хибної «інтертекстуальності» заголовків. Дослідниця переконує, що «необхідно пам'ятати, що переадресація до певного прототексту, як правило, є свідомою авторською стратегією, тому про інтертекстуальність можемо говорити лише в тому випадку, коли в аналізованому тексті (метатексті) присутні матеріально виявлені “сліди” іншого тексту – прототексту (це можуть бути цитати, алюзії, ремінісценції тощо). Якщо їх немає, значить велика вірогідність того, що йдеться не про заголовок-інтертекстему, а про збіг, тобто про “омонімічні” заголовки» (Скорина 241). Наприклад, такі заголовки як «Quo Vadis, Ukraine?» (*Day and eternity* 150) («Куди прямуєш, Україно?» (*День і вічність* 159)); «Against the Current, Oron Reform and the Virtual Economy» (*Day and eternity* 46) («Проти течії, або Про реформи й віртуальну економіку» (*День і вічність* 48)) спонукають читача до осмислення складної системи авторських асоціацій і натяків. На перший погляд видається, що прецедентними для них стали тексти М. Хвильового. Як дослідник української історії 20–30 рр. ХХ ст., Дж. Мейс добре обізнаний із політичними памфлетами письменника й неодноразово звертається до

них у своїй публіцистиці. Отож заголовок «Quo Vadis, Ukraine?» Дж. Мейса можна сприйняти як парафраз ключового питання («Камо грядеши?») з памфлету «Про сатану в бочці» М. Хвильового. Очевидно й те, що обидва автори апелюють до біблійного вислову, що походить з євангельської легенди про зустріч Ісуса з апостолом Петром (Ісус запитав Петра: «Камо грядеши?» – «Куди йдеш?»); або ж латинського виразу «Quo Vadis?» («Куди прямуєш?»), який у переносному сенсі є пропозицією задуматися, чи правильно живе людина, чи правильно визначила свою життєву мету й цінності (Коваль 125). Однак у тексті статті ми не виявили жодних маркерів звернення до можливих прототекстів. Подібне й у заголовку «Against the Current, Oran Reform and the Virtual Economy» (*Day and eternity* 46) («Проти течії, або Про реформи й віртуальну економіку» (*День і вічність* 48)), де перша частина назви перегукується з циклом памфлетів М. Хвильового «Думки проти течії» (1926), але інтертекстуальних ознак, які б пов'язували обидва тексти немає.

Назва статті «Chornobyl Mon Amour» (*Day and eternity* 173) («Чорнобиль, любов моя!» (*День і вічність* 184)) у другій частині заголовку-звертання (фр.: Mon Amour; англ.: My Love) актуалізує заголовок відомого шлягеру «Mon Amour, Mon Ami» французької співачки Марі Лафоре. Такий заголовок дещо дивує читача, адже одна з найстрашніших техногенних катастроф світу – аварія на Чорнобильській АЕС не може викликати позитивних емоцій, як-от у автора «любов моя!». Для Дж. Мейса, Чорнобиль – це і покарання за людську безвідповідальність, і велике випробування, яке Україна, як держава, намагається пройти з честю, бо виконала своє зобов'язання перед світовою спільнотою й закрила АЕС. Автор статті нагадує, що Чорнобильська трагедія залишилася страшним спадком від радянської системи, тому світ зобов'язаний підтримати незалежну Україну, якій самотужки не подолати усіх наслідків катастрофи: «The world has no moral choice but to help, the sooner the better. In this care, Ukraine has done its bit. It is time for the outside world to acknowledge the fact and do likewise. Anything less would simply be a crime» (*Day and eternity* 173). Суть цього заголовку-звертання розкривається в змісті публікації, але лексична складова заголовка не відтворена автором у тексті статті, а тому його можна означити як «омонімічний».

Висновки та перспективи досліджень. Отже, заголовок у публіцистиці Дж. Мейса поліфункціональний, його можна сприймати як авторський концепт. Зазвичай він утворює смислову та емоційну єдність, його мета й завдання – спонукати читача до аналізу, висновків, рефлексії, а відтак і комунікації з читачем у системі «адресант – адресат». Однією з основних ознак заголовку виступає його структура. Аналізовані назви можна розділити на групи: з простим заголовком, що складається з одного слова, словосполучення чи речення, яке виражає закінчену думку; ускладненим заголовком, що формується з кількох самотійних логічно завершених частин. За семантичним типом: на заголовок-резюме, якому

притаманна максимальна наявність опорних елементів тексту, що передають його зміст, та заголовок-індикатор, який указує на предмет, але не містить інформації, що дозволяє заздалегідь передбачити зміст статті.

Вважаємо, що надалі осмислення заголовкового комплексу публіцистики Дж. Мейса буде результативним у площині дослідженням назв з використанням прямого й непрямого цитування.

Список використаної літератури

- Великий тлумачний словник сучасної української мови*, за ред. В. Т. Бусла. Київ–Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005.
- Галич, Валентина. *Олесь Гончар – журналіст, публіцист, редактор: еволюція творчої майстерності*. Київ: Наукова думка, 2004.
- ««День» англійською: сучасне, минуле, майбутнє». *День*. 2001. 13 лютого. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/den-angliyskoyu-suchasne-minule-maybutnie>
- День і вічність Джеймса Мейса*, за заг. ред. Лариси Івшиної. Київ: ЗАТ «Українська прес-група», 2005.
- Жаловага (Івшина), Лариса. «Слово до читачів». *День і вічність Джеймса Мейса*, за заг. ред. Лариси Івшиної. Київ: ЗАТ «Українська прес-група», 2005.
- Здоровега, Володимир. *Теорія і методика журналістської творчості*. Львів: ПАІС, 2008.
- Коваль, Алла. *Крилаті вислови в українській літературній мові*. Київ: Вища школа, 1975.
- Михайлин, Ігор. *Основи журналістики*. Київ: ЦУЛ, 2002.
- Невинна, Ксенія. «Переклад реалій (на прикладі твору Ю. Андруховича «Дванадцять обручів»)». *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*, № 1, 2011, с. 101-10.
- Різун, Володимир. *Літературне редагування*. Київ: Либідь, 1996.
- Рябініна, Олена. *Інтертекстуальність у дискурсі сучасної української преси: лінгвістичний аспект*. Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2008.
- Сізова, Ксенія. Заголовковий комплекс у публіцистиці: типологічний аспект. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, № 30, 2014, с. 285-94.
- Скорина, Людмила. Розпізнавання інтертекстуальних заголовків: текст, контекст, інтертекст (на матеріалі українського письменства 1920-х років). *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки*, № 1, 2016, с. 237-42.
- Тимошик, Микола. *Видавнича справа та редагування*. Київ: Видавничий Дім «ІнЮре», 2004.
- Day and eternity of James Mace*, under the general editorship of Larisa Ivshyna. First edition. Kyiv: Ukrainian Press Group, 2005.

References

- Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*, edited by V. T. Busel. Kyiv–Irpin: VTF "Perun", 2007.
- Halych, Valentyna. *Oles Honchar – zhurnalist, publitsyst, redaktor: evoliutsiia tvorchoi maisternosti*. Kyiv: Naukova dumka, 2004.
- "The Newspaper "Den" in English: the Present, Past, and Future". *Day*. 2001. 13 February. day.kyiv.ua/uk/article/panorama-dnya/den-angliyskoyu-suchasne-minule-maybutnie
- Day and eternity of James Mace*, edited by L. Ivshyna. Kiev: Ukrainian press group, 2005.

- Zhalovaha (Ivshyna), Larysa. "Slovo do chytachiv". *Day and eternity of James Mace*, edited by L. Ivshyna. Kiev: Ukrainian press group, 2005.
- Zdoroveha, Volodymyr. *Teoriia i metodyka zhurnalistskoi tvorchoosti*. Lviv: PAIS, 2008.
- Koval, Alla. *Krylati vyslovy v ukrainskii literaturnii movi*. Kyiv: Vyshcha shkola, 1975.
- Mykhailyn, Ihor. *Osnovy zhurnalistyky*. Kyiv: TsUL, 2002.
- Nevynna, Ksenia. "Translation of Realia (based on the novel by Yu. Andrukhovych "Дванадцять обручів")". *Current issues of Romance-Germanic philology and applied linguistics*, no 1, 2011, pp. 101-10.
- Rizun, Volodymyr. *Literaturne redahuvannia*. Kyiv: Lybid, 1996.
- Riabinina, Olena. *Intertekstualnist u dyskursi suchasnoi ukrainskoi presy: lnhvistychnyi aspekt*. PhD Thesis Abstract. Kharkiv, 2008.
- Sizova, Kseniia. "The Title Complex in Journalism: Typological Aspect". *Humanitarian Education in Technical Universities*, no 30, 2014, pp. 285-94.
- Skoryna, liudmyla. "Recognition of Intertextual Titles: Text, Context, Intertext (Based on the Ukrainian Literature of the 1920s)". *Scientific bulletin of Mykolaiv V. O. Sukhomlynkyi national university. Philological sciences*, iss. 1, 2016, pp. 237-42.
- Tymoshyk, Mykola. *Vydavnycha sprava ta redahuvannia*. Kyiv: Vydavnychy Dim "InLure", 2004.
- Day and eternity of James Mace*, under the general editorship of Larisa Ivshyna. First edition. Kyiv: Ukrainian Press Group, 2005.

Стаття надійшла до редколегії 12.03.2023